

Rektori
11. X 37 M. Käp.

E. V.
TARTU ÜLIKOOLI
ÕIGUSTEADUSKOND ✓
2. okt. 1937
№ 105. 1
TARTU

ERAPOOLETUSEÕIGUS
MAASÕJAS.

Günter Kiršfeldt.
stud.jur.

Diplom-töö.

A 2783.

Tartus. 1937. a.

V. Päättük. Suhted sõjajärgse riigi territooriumil.

S I S U K O R D.

§ 11. Üldised ja sõjalised suhted . . .	lhk. 59.
§ 12. Majanduslikud suhted	" 63.
I. Päättük. Üldõpetused.	
§ 1. Erapooletuseõiguse alused ja eel- dused	lhk. 1.
§ 2. Erapooletuse mõiste ja liigid . .	" 4.
§ 3. Erapooletuseõiguse arengu ajaloo- line ülevaade	" 7.
II. Päättük. Erapooletuse algus ja lõpp.	
§ 4. Erapooletuse algus	" 9.
§ 5. Erapooletuse lõpp	" 13.
III. Päättük. Erapooletu piirkond.	
§ 6. Erapooletu piirkonna olemus . . .	" 17.
§ 7. Erapooletu piirkonna osad	" 24.
IV. Päättük. Suhted erapooletu riigi ter- ritooriumil.	
§ 8. Üldised ja sõjalised suhted . . .	" 35.
§ 9. Majanduslikud suhted	" 43.
§ 10. Interneerimine ja takistatud võitlejate õiguslik olukord	" 51.

V. Päärükk. Suhted sõjapidaja riigi ter- ritooriumil.	
§ 11. Üldised ja sõjalised suhted . . .	lhk. 59.
§ 12. Majanduslikud suhted . . .	" 63.
VI. Päärükk. Erapooletud isikud.	
§ 13. Erapooletuist isikuist üldiselt	" 65.
§ 14. Eraisikute sõjakahjud	" 70.
VII. Erapooletuse rikkumised.	
§ 15. Erapooletuse rikkumistest . . .	" 73.

K a s u t a t u d k i r j a n d u s .

Barclay, Thomas - Law and Usage of War.- London.
1914.

Cobbet, Pitt - Leading cases of international
Law.- 4th ed. London. 1924.

Piip, Ants - Rahvusvahelise õiguse süsteem. Tar-
tu. 1927.

Piip, Ants - Rahvusvaheline õigus. Tartu. 1936.

Riigi Teataja 1927.a. nr. 8.

Strupp, Karl - Wörterbuch des Völkerrechts und

der Diplomatie. II. Berlin und Leipzig. 1925.

Walz, G.A. - Handbuch des Völkerrechts. 6. Band.

5. abt. Neutralitätsrecht.- Eduard von Waldkirch

und Ernst Vanselow. - Stuttgart. 1936.

§ 1. Erapoletuseõiguse alused ja eeldused.

Erapoletuseõiguse mõiste haareb neid õigus-
reegleid, mis korraldavad sõdijate ja sõjast mit-
teosavõtjate riikide suhteid, lähtudes eeldusest,
et riikide kohta kehtib üldine õigusa-
heline õigus, - mis reguleerib riikidevahelisi suh-
teid nii rahu- kui sõja ajal.

Tegelikult aruhoovad, mida haareb erapoletuse-
õigus, on oma iseloomi poolest väga erinevad kui see õigusa-
distsipliin ise. Alates tollast ajast juba, kui
oleksid ühiskondlikud koostised ja tekkisid lahk-
hoidid nende vahel, leidus teistsel korraldusel hoi-
dusid tüülist. Tüülist mitteosavõtjate seisund ei
olnud õiguslikult reguleeritud, nende käitumist
juhtis vaid otstarbuse kaalutlus. Põhjused sel-
leks, et kaua aega püüdis arusaamine erapoletuse-

õiguse loomuses. I. Päättük.

ÜLDÕPETUSED. ka selles, et asetatuhandeid ja veel koguni aastassadu tagasi oli

§ 1. Erapooletuseõiguse alused ja eeldused.

Erapooletuseõiguse mõiste haarab neid õigusteoreegleid, mis korraldavad sõdijate ja sõjast mitteosavõtivate riikide suhteid, lähtudes eeldusest, et riikide kohta kehtib üldine õigus - rahvusvaheline õigus, - mis reguleerib riikidevahelisi suhteid nii rahu- kui sõja ajal.

Tegelikud olukorrad, mida haarab erapooletuseõigus, on omalt sisult palju vanemad kui see õigudistsipiin ise. Alates tollest ajast juba, kui olelesid ühiskondlikud koondised ja tekkisid lahk- helid nende vahel, leidus teisi, kes kõrvale hoidusid tülist. Tülist mitteosavõtjate seisund ei olnud õiguslikult reguleeritud, nende käitumist juhtis vaid otstarbsuse kaalutlus. Põhjused selleks, et kaua aega puudus arusaamine erapooletuse-

õiguse loomusest, seisavad tegelikkudes olukor-
dades, kui ka selles, et puudus rahvusvaheline õi-
gus üldse. Põhjused seisavad ka selles, et aast-
tatuhandeid ja veel koguni aastasadu tagasi oli
maakera rahvastatud palju õredamini, ja et tolle-
aegsete liiklemisvahendite tõttu oli rahvusvaheli-
ne läbikäimine hoopis vähem kui uuemal ajal. Pää-
legi olid muistsed riigid majanduslikult iseseis-
vamad ning tarve väliskaubanduse järele oli võrd-
lemisi väike. Erapooletus kui õigussuhe eeldab ühelt poolt
sõdivaid riike ja teiselt poolt vähemalt ühte riiki,
kes sõjast osa ei võta. Teoreetiliselt oleks
mõeldav, et sõdijate ja mittedõdijate riikide va-
hel kehtivad edasi rahuaegsed õigusnormid kuna pü-
sib rahu riikide eneste vahel. Kui oli rahvusvahe-
line liiklemine vähene, siis oli see võimalik.
Elavnesid aga vastastikused suhted, siis sõja te-
lik mõju omas neile nii suure tähenduse, et pol-
nud võimalik rahuaegse õiguse edasikehtimine.
Sellistest olukordadest tekkiski vajadus erapoo-
letuseõiguse järele.

Oluliseks eelduseks erapooletusele on sõda. Erapooletuseõiguse reegleid saab vaid siis rakendada, kui on ühelt poolt sõdijad riigid ja teiselt poolt riigid, kes ei võta sõjast osa. Seni kuni kõik riigid elavad rahu, pole mõeldav erapooletus, samuti ka siis mitte, kui kõik riigid sõdivad üksteisega.

Kuna sõda on oluliseks eelduseks erapooletusele, siis on vaja määritleda sõja mõistet õiguslikult. Sõda on riikide vaheliste konfliktide lahendamise vägivallaga. Kuna sõda on mitte ainult tegelik vaid ka õiguslik nähe, siis on nõutav, et sõdijad oleksid rahvusvahelise õiguse subjektid, sest vaid nende suhtes kehtivad rahvusvahelise õiguse reeglid. Sõjad pole järjekult need võitlused, kus võitlejaiks pole rahvusvahelise õiguse subjektid. Samuti ka see võitlus pole sõda, kus üks võitlev pool on rahvusvahelise õiguse subjekt, teine aga mitte. Seega ka kodusõda ei kuulu sõja mõiste alla.

§ 2. Erapooletuse põhimõiste ja arplaie igid. lisele toonitada, et erapoolet-

Erapooletuse õiguse sisu ja ulatust kujundavaid õigusreegleid pole võimalik absoluutselt kindlaks määrata, kuna nad alluvad muutusele, nagu seda on näidanud ajalugu. Praegusaja mõiste järele erapooletus tähendab ühe või mitme riigi mitteosa võtmist kahe või mitme riigi vahel tekkinud sõjast. Nende normide kogu, mis reguleerib sõdivate ja mitte sõdivate riikide vastastikkuseid õigusi ja kohustusi sõja kestel, nimetatakse erapooletuse õiguseks.¹⁾

1) A. Piip, „Rahvusvahelise õiguse süsteem“. Tartu, 1927.a. lhk. 172.

Waldkirch und Vanselow, „Neutralitätsrecht“
Stuttgart, 1936.a. lhk. 14.

gusti Erapooletuseõiguse mõiste selgituse juures on möödapääsematu eriliselt toonitada, et erapooletus loob tingimatult vastastikuseid õigussuhteid. Sõdijate riikide õigustele ja kohustustele vastavad mittesõdijate riikide kohustused ja õigused. Erapooletuseõigus ei kehti mitte ainult erapooletute riikide, vaid ka sõdijate riikide kohta nende suhetes erapooletute riikidega.

Kuigi erapooletuseõigus kehtib ühtlasena kõikide suhtes, siiski on püütud kujundada erapooletuse liike. See püüe on põhjustatud erapooletuseõiguse ajaloolisest arengust, kuna ajalooliselt on olnud mitmeid erapooletuse liike ja ka neist on asioludest, mis on jäetud erapooletu riigi enese korraldada ja mis teatud määraneni võivad muuta erapooletuse ilmet.

Vastavalt neile alustele võib liigitada:

1) Täielik erapooletus ja häätahtlik ehk mit-tetäielik erapooletus. Täielik erapooletus on sel-line, kus erapooletu riik kohtleb sõdijaid pooli täpselt sarnaselt. Häätahtlik erapooletus on aga selline, kus erapooletu riik neis piires, mis õi-

guslikult lubatud ning alluvad tema oma suva korraldusele, näitab ühele sõdijale poolele suuremat vastutulekut, kui teisele.

2) Üldine ehk loomulik erapooletus, mis ühtlane kõikidele riikidele; ning lepinguline erapooletus, kui lepinguga on määratud millistel eeldustel lepinglane riik tulevases sõjas erapooletuks jääb.

3) Kestev ja juhuslik erapooletus. Kestev erapooletus on selline, kus mitmete riikide vahelise kokkuleppe kohaselt üks riik võtab omale lepingulise kohustuse põhimõtteliselt jääda erapooletuks tulevastes sõdades. Juhuslik erapooletus on selline, mille kohta pole erilisi kokkuleppeid.

4) Relvastatud erapooletus, kui erapooletu riik oma seisundi kaitseks omab sõjalise jõu, - ja relvastamata erapooletus, mis ei toetu sõjalisele jõule.

5) Täielik erapooletus, kui riik tervikuna jääb erapooletuks ja osaline erapooletus, kus vaid teatud riigi osa erilise kokkuleppe tõttu jääb erapooletuks.

6) Võib veel liigitada: erapooletus maasõjas, erapooletus meresõjas ja erapooletus õhusõjas, mis pole ainult ruumiline vaid ka õiguslik jaotus, kuna normid on arenenud erinevalt vastavalt aladel, olgugi, et üldpõhimõtteis valitseb ühtlus ja sarnasus.

§ 3. Erapooletuseõiguse arengu ajalooline ülevaade.

Erapooletuseõigus leiab teaduslikku käsitlust alles uuel ajal. Ennem seda tegeleti mitte niivõrt õigusnormide analüüsiga, kui võrd küsimusega, millistes olukordades on mõistlik sõjast mitte osavõt- ta.

Alates Hugo Grotiusega leiab küsimus juba õiguslikku, mitte aga ainult poliitilist käsitlust. Oma raamatus „De iure belli ac pacis libri tres“ (1625), päätükis „De his qui in bello medii sunt“ kirjutab ta, et need, kes ei võta sõjast osa, omavad kohustuse mitte midagi teha, mida ebaõiglasel asiolud nõuavad, või mis õiglasel olukordi võiksid kahtlustada. Kahtluse korral peavad nad kohtlema sõdijaid pooli sarnaselt.

Alates Hugo Grotiusest puudutatakse erapooletuse probleemi, kuigi lühidalt, kõigis rahvusvahelise õiguse üldteostes.

Prantsuse revolutsiooni ajaks erapooletuseõiguse põhireeglid on kujunenud juba järgmiseiks: Erapooletu riik ei tohi oma sõjajõududega osavõtta võitlusest. Võitlused ei tohi aset leida erapooletul maaalal. Sõjavägedele on aga lubatud läbida erapooletut maaala. Erapooletul riigil on lubatud anda sõdijaile toetust sõjavahendite kaudu. Erapooletu riik peab kohtlema mõlemaid sõdijaid pooli sarnaselt.

Viini kongress (1815) lahendas küll mitmeid tähtsaid rahvusvahelise õiguse küsimusi, kuid sääl ei leidnud käsitlust erapooletuseõiguse reeglid. Schweitsi kuulutamine kestvalt erapooletuks (20. nov. 1815) oli vaid üksikjuht. See siiski eeldas, et erapooletuseõigus teatud määral tavaõiguslikult korraldatud oli.

Lõpliku kaju sai erapooletuseõigus Haagi II. Rahukonverentsil 1907.a., kus erapooletust maasõjas korraldatakse V. Konventsiooniga, millele vastavalt tuleb rakendada ka Genfi konventsiooni 1929.a.

II. Päättük.

ERAPOOLETUSE ALGUS

JA LÖPP.

§ 4. Erapooletuse algus.

III. Nagu eelpool tähendatud, on erapooletus tihedas seoses sõjaga. Kui sõda loob erilise olukorra riikide vahel, mida nimetatakse sõjaseisukorraks, siis tekib ka sõdijate ja mittedõdijate riikide vahel eriline seisukord, mida nimetatakse erapooletuseks.

Erapooletuse algus on tingitud kahest eeldusest. Esimene neist on sõjaseisukorra algus ja teine teade sellest, mille peab saama erapooletu riik.

Sõja algus määratakse vastavalt sõjaõigusele. Sõda on tülide lahendamine rahvusvahelise õiguse piirides relvastatud vägivalla rakendamise kaudu. Sõja algust määritleb 1907.a. Haagi rahukoverentsi III. Konventsioon, mille artikkel 1. on püstitatud

Üldine rahvusvahelise õiguse reegel, et sõda ei või alata ilma eelneva ja põhistatud otsekohese sõjakuulutusega. See võib sündida kas otsese sõjakuulutamise teel, ehk esitatud selge ultimatiivse nõudega sõja ähvardust sisaldades; viimasel juhul algab sõda ultimatiivsete tingimuste tähtajaks mittetäitmisega. Siiski on võimalik, et rikkudes III. konv. art. 1. määrusi, mõni riik algab sõda ilma ettekuulutamiseta. Sel juhul algab sõjaseisukord siis kui vaenulik tegevus on tegelikult alganud.

Erapooletuse alguse teine eeldus on, et sõjast mitte osavõttev riik peab saama usaldatava teate sõjaseisukorra algusest. Selleks on kaks võimalust, kas ametlik teadaanne sõdijailt ehk selliste teadete saamine mujalt, milliste järele kindlasti võib otsustada, et sõda on alanud. Haagi III. konv. art. 2. määrab, et sõdijad riigid peavad viivitamatult teatama sõja algusest erapooletutele võimudele. Art. 2. järele omab sõjaseisukord mõju erapooletute riikide suhtes alles vastava teadaande saamise järele. Art. 2. teises lõi-

kes on ettenähtud, et erapooletus algab ka siis, kuigi teadet pole saadetud, kui aga kaheidamatult on kindel, et sõjast mitte osavõtavad riigid on teadlikud sõjaseisukorra algusest. Kui on täidetud need mõlemad eeltingimused, siis otsukohe hakkab kehtima erapooletuse õigus. Pääle mainitud eelduste, nimelt sõjaseisukorra alguse ja teatesaamise sellest, teised pole nõutavad. Pole vajalik, et erapooletu riik olukorra kohta võtaks seisukoha. Seni kuni ta pole väljendanud enese mitteerapooletuks jäämist, normitakse tema suhteid sõdijatega vastavalt erapooletuse õigusele. Nende riikide suhtes, kelle suhtumine tulevasse sõdadesse on kindlaks määratud rahvusvaheliste lepingute kaudu, maksavad põhimõtteliselt erapooletuse õiguse reeglid samuti. Kui riigid on lepinguliselt kohustatud osavõtma sõjast, siis langeb muidugi erapooletuks jäämise võimalus ära. Kui aga lepinguliselt on määratud, et riik erapooletuks peab jääma, siis sõdijad tavaliselt teatavad sõjalaalul, et nad austavad tema erapooletust.

Erapooletutel riikidel on õigus suvaliselt erapooletuks jäämise puhul avaldada erilist teadaannet. See sünnib niinimetatud erapooletusedeklaratsiooni kaudu, mille otstarb on selgitada vastava riigi suhtumist sõjasse. Kuna sellised erapooletusedeklaratsioonid on soovitatavad, siis on nad ka sagedased, kuigi selleks puudub vastav rahvusvahelise õiguse kohustus. Erapooletusedeklaratsioon sisaldab tavaliselt teadet, et vastav riik jääb täielikult erapooletuks, ühtlasi juurdelises, et ta selleks kasutab kõiki võimalikke vahendeid.

Aktsepteerimist erapooletusedeklaratsioon ei vaja, on küllalplane, kui ta tegelikult saabub neile riikidele, kelledele ta oli määratud. Kuid tavaliselt riigid teatavad, et nad on sellele vastuvõtnud ja toonitavad, et nad käituvad vastavalt erapooletuseõiguse eeskirjadele.

Erapooletusedeklaratsiooni mõju seisab selles, et vastav riik tunnistab avalikult erapooletuseõiguse reeglid enese kohta kehtivaks.

Kuna riik, avaldades erapooletusedeklaratsi-

ooni, võtab omale kohustuse alluda erapooletuseõiguse reeglitele, peab ta hoolitsema ka selle eest, et tugevndada rahvusvaheliste normide täitmist siseriikliku seaduseandluse kaudu.

§ 5. Erapooletuse lõpp.

Põhimõtteliselt lõpeb erapooletus siis, kui äralangevad eeldused, mis olid vajalised tema tekimiseks.

Esmajoones on vajalik selgitada küsimus, millal lõpeb sõda. Vastavalt sõjaõigusele on järgmisi sõja lõppemise viise:

1) Sõda lõpeb rahulepinguga. Selles seni sõdinud riigid avaldavad tahet uuesti jaluleseada rahuseisukorda. Millal täpselt rahuseisukord maksa hakkab, pole võimalik alati ilma pikemata selgelt kindlaks määrata. Lõppemismomentidena võivad esineda: rahulepingu allakirjutamine, ratifikatsioonide vahetus või rahulepingus eneses määratud tähtpäev. Kui rahulepingus eneses pole määratud sõja lõppemise tähtpäeva, siis on selleks lepingu jõustumise moment.

Ebakindel on, kas sõjariistade rahu omab mingisuguseid mõjusid erapooletusele või mitte. Põhimõtteliselt pole kahtlust selles, et sõjariistade rahu ei tähenda sõja lõppu ning seega ei lõpeta erapooletust, kuigi on olukordi, et pärast sõjariistade rahu sõja jätkamine ühe sõdija poole poolt ei tule enam kõne alla.

2) Sõda lõpeb siis, kui üks pool on teise allaheitnud lõplikult. Sel juhul on sõja lõpuks võitja riigi anneksiooni teadaanne, kuna sellest nähtub, et teine pool on lõplikult alistatud. Anneksiooni teadaanne omab vaid siis õiguslikku jõudu, kui vallutatud riik tegelikult on täiesti allaheidetud. Kui allaheidetud riik sõlmib vallutajaga kapitulatsiooni lepingu, siis astub rahuseisukord otsekohe jõusse.

3) Võib veel esineda olukord, et sõdijad lõpetavad sõjalise tegevuse ilma vormilise kokkulepeta. Sel korral on nõutav, et mõlemad pooled oleks lõplikult loobunud vaenulisest tegevusest, alles siis võib lugeda sõda lõppenuks ja ühes sellega ka erapooletust.

kui nagu eelpool tähendatud, on sõja algus üheks eelduseks erapooletuse tekkimiseks. Selle eeltingimuse äralangemine pole ainuüksi küllalaldlane erapooletuse lõppemiseks, vaid on vajaline veel, et erapooletud riigid saaksid sõja lõpust viivitamatu teadaande. See võib olla antud seni sõdinud riikide eneste poolt, milles ametlikult teatatakse sõja lõpetamisest. Ühe sõdija poole teadaanne on vaid siis küllalaldlane, kui ta on antud maksvaks tuunistatud anneksiooni põhjal. Nagu sõja algusel erapooletuse tekkimiseks, nii nüüd ka selle lõppemiseks pole ilmtingimatult vajalik sõdijate poolte teadaanne. On küllalaldlane, kui erapooletu riik saab täiesti usaldusväärse teate sõja lõppemisest.

Kui on täidetud need mõlemad eeltingimused, sõjaseisukorra lõppemine ja usaldusväärne teade sellest, siis lõpeb ka erapooletus. Erapooletuse lõppemise mõju avaldub selles, et erapooletute ja seni sõdinud riikide vahel põhimõttelikult rahuõigus hakkab maksma jälle täies ulatuses.

Erilistel juhtudel lõpeb erapooletus siis,

kui senini erapooletu riiki ise rasub osavõtma sõjast. Sõja kestes võib sõdijate riikide arv suureneda kas sel teel, et üks sõdijaist kuulutab sõja senisele erapooletule riigile, ehk vastupidi, senini erapooletu riik kuulutab ühele sõdijaist sõja.

Erilise tähtsusega on küsimus, kas erapooletuseõiguse rikkumise tagajärjel lõpeb erapooletus. Seda ei saa igal juhul mitte jaatada. See oleneb sellest, kelle õigusi on rikutud ja millisel teel ta neid kaitseb, kui aga teisi võimalusi enda kaitses ei leidu, siis kuulutab sõja. Erapooletuse rikkumisi võib esineda nii sõdijate kui ka erapooletute riikide poolt. Kui sel põhjusel tekib sõda, siis lõpeb ka erapooletus.

riikide territooriumid muutuvad sõjapiirkonnaks, millel on lubatud sõjalised aktid. Sõjast äärmiselt osavõtivate riikide territooriumid moodustavad erapooletu piirkonda, millel ei tehi ettevõtte ühtegi sõjaga ühenduses olevat aktiooni.

Kuna erapooletu piirkond on teravalt erinev sõjapiirkonnast, siis on vajalik määritleda, mis kuulub selle mõistesse. Põhimõttelikult on selge,

ERAPOOLETU PIIRKONDA, mis
alluvad erapooletute riikide ülemvõimule. Samuti
kuulub § 6. erapooletute piirkonnade
olemusse. Nende alluvad poolsuveräänsed

Erapooletu piirkonna olemus on seoses riigi
territooriumi üldise tähendusega. Ükski riik ei
saa eksisteerida ilma territooriumita, millel keh-
tib põhimõttelikult täielikult ja piiramatult te-
ma oma ülemvõim. Selle järele on võimalik üksi-
kuid riike individualiseerida, et igaüks neist
omab oma territooriumi, kus ükski teine riik ei
või teostada oma ülemvõimu. Erilise tähtsuse omab
territooriumi mõiste sõja ajal, kuna siis sõdijate
riikide territooriumid muutuvad sõjapiirkonnaks,
millel on lubatud sõjalised aktid. Sõjast mitte-
osavõtvate riikide territooriumid moodustavad era-
pooletu piirkonna, millel ei tohi ettevõtta üh-
tegi sõjaga ühenduses olevat aktsiooni.

Kuna erapooletu piirkond on teravalt erinev
sõjapiirkonnast, siis on vajalik määritleda, mis
kuulub selle mõistesse. Põhimõttelikult on selge,

et sinna kuuluvad need maakera pinna osad, mis alluvad erapooletute riikide ülemvõimule. Samuti kuuluvad erapooletusse piirkonda ka erapooletute riikide asumaad ja neile alluvad poolsuveräänsed riigid, kuna nad rahvusvahelise õiguse mõttes moodustavad emamaaga ühise terviku. Rahvusvaheliste lepingutega on aga võimalik luua ka erandeid. Nii võib jääda erapooletuks teatud riigi osa, kuigi riik ise on sõjaseisukorras. (Näit. Ahvenamaa saarestik, Chablais ja Faucigny maakohad Prantsusmaal j.t.)

Kui rääkida riigi territooriumist, siis ei tule sellega mõelda mitte ainult teatud maakera pinna osa, vaid ka ruumi maapinna all ja õhuruumi selle kohal, sest ka need alluvad riigi ülemvõimule. Põhimõttelikult on riigivõimu ulatus neis suunis piiramatu, tegelikult aga pole võimalik kaugemale kehtima panna oma ülemvõimu, kui seda lubavad tehnilised vahendid.

Mis puutub erapooletu piirkonna olemusse, siis pole lubatud erapooletus piirkonnas erapooletuse kestusel mingisugune vägivaldne mõjuaval-

dus sõdijate poolt relvastatud jõuga. Seega kehtib põhimõte, mis püstitati Haagi II. Rahukonverentsil 1907.a. V. konventsioonis: - „Erapooletute riikide ja isikute õiguste ja kohustuste kohta maasõja korral“, mille art. 1. formuleerib, et „erapooletute riikide territoorium on puutumatu.“¹⁾ Erapooletu territooriumi puutumatus tähendab esmajoones seda, et sõdijail pole sääl lubatud ei võitlused endi vahel ega erapooletute sõjajõududega. Samuti on keelatud igasugused teised sõjalised avaldused erapooletul pinnal, nagu seda on tulistamine erapooletult pinnalt ehk üle selle. Territooriumi puutumatus omab aga veelgi laialdasema tähenduse. Sõjalistest aktidest on ka sellised keelatud, mis iseenesest pole võitlustoimingud. Art. 2. määrab, et „sõjapidajatel on keelatud läbi viia üle erapooletu territooriumi sõjavägesid või saadetisi,

1) Käesolevas töös on kasutatud Tartus, 1927.a. ilmunud prof. A. Piip'u „Rahvusvahelise õiguse süsteemi“ raamatu lisas leiduvat Haagi 1907.a. Rahukonverentsi V. konventsiooni eestikeelset tõlget.

ja olgu laske või sõjamoona." Lähtudes selliseist erilisist tingimusest, järgneb erapooletu territooriumi puutumatus põhimõttest enesest, et keelatud pole ainult sõdijate võitlustoimingud, vaid ka iga-sugused teised toimingud, mis kuidagi võiksid ettevalmistada ja soodustada võitlustoiminguid. Selles mõttes ei tohi sõdijate võitlusjõud üldse viibida erapooletul territooriumil, kuigi nad sääl ei teosta sõjalisi akte. See ei maksa ainult sõjavägede läbiviimise kohta, vaid ka patrullide saatmisele, mis sama teed tagasi lähevad, või vaatluspostide püstitamisele erapooletule maaalale. Keelatud on ka sellised toimingud, mis on kasuks sõjapidamisele, kuigi nad võivad olla ettevõetud ka mittesõjaliste organite poolt. Nii on art. 3. järele sõjapidajatel keelatud: "a) erapooletu riigi territooriumile ülesseada raadiotelegraafilist jaama või iga teist aparati, mille sihiks on olla vahendiks läbikäimises sõjapidaja vägedega merel või maal. b) tarvitada iga seda laadi sisseseadet, mis nende poolt juba enne sõda erapooletu riigi territooriumile ülespandud sihiga, mis tarvilik sõjaväeli-

seks otstarbeks ja kui see ei ole lahtine avaliku-
 le läbikäimise teenistusele." Art. 4. määrab, „sõ-
 dijaid vägesid ei või formeerida ega rekruteerimise
 büroosid avada erapooletu riigi territooriumil sõ-
 sõjapidaja kasuks." *piiri tärde. Kuigi sellised*
 toimi Erapooletu riigi territooriumi puutumatus
 põhimõte on tähtis ka sõdijaile riigele. Neile on
 eriti tähtis kindlust omada, et vastane erapooletut
 territooriumi ei või vallutada ega kasutada teisiks
 sõjalisiks otstarbeiks. Kuna erapooletu territoo-
 riumi puutumatus on tähtis nii erapooletuile riig-
 gele kui ka sõdijaile, siis lasub ka mõlemail ko-
 hustus hoolitseda selle eest, et seda puutumatus
 ei rikutaks. Nii püstitavad artiklid 2., 3. ja 4.
 vastavad keelud sõjapidajaile ning art. 5. määrab:-
 „erapooletu riik ei pea kannatama omal territooriumil
 ühtegi akti, mis ettenähtud art. 2. kuni 4.
 Ta ei ole kohustatud karistama erapooletuse vastaseid
 akte muidu, kui need aktid on toime pandud tema
 territooriumil." *aktid on toime pandud tema terri-*
 tooriumil.
 Üldise reegli järele on sõdijad omas tegevuses
 väljaspool erapooletut territooriumi põhimõtteli-

selt vabad. Nii võivad nad erapooletu riigi piiri läheduses toimida sõjalisi aktsioone, püstitada kindlusi, purustada teid ja raudteid, mis viivad erapooletule territooriumile, samuti teostada sõjavägede transporti piiri äärde. Kuigi sellised toimingud on õiguslikult lubatud, ei tähenda see seda, et nad ka poliitiliselt oleksid tähtsusetud. Niipea, kui erapooletu riik näeb selles hädakohta oma puutumatusel, on ta õigustatud nõudma seletust selliste tegevuste kohta ning ettevõtma vastavaid vahendeid oma puutumatusel kaitseks.

Erapooletu riik on kohustatud ainult oma riigi territooriumil valvama erapooletuseõiguse reeglite täitmise järele. Kui toimuvad erapooletuse rikkumised väljaspool riigi territooriumi, siis pole riik selle eest vastutav, väljaarvatud juhtum, kui ta ise teostas erapooletuse rikkumise. Vastavalt sellele määrab ka art. 5.da teine lõige: ta ei ole kohustatud karistama erapooletuse vastaseid akte muidu, kui need aktid on toime pandud tema territooriumil." Nagu tähendatud, on erapooletu territoorium puutumatu. Vastavalt sellele on erapooletu

riik õigustatud tarvitusele võtma enese puutumatus
 kindlustamiseks ja kaitseks igasuguseid vahendeid,
 mida ta peab tarvilikuks. Nii on ta ka õigustatud
 vahendeid kasutama, nagu seda on mobilisatsioon,
 kas üldises või piiratud ulatuses. Samuti võib ta
 asetada sõjalisi jõude strateegiliselt tähtsaile
 kohtadele, ehitada kindlustusi ja teha teisi sõja-
 lisi töid, mis tema puutumatus kaitseks vajalised.
 Sellises teotsemises pole erapooletu riik mingisu-
 guste õiguseeskirjadega piiratud. Ta ise võib oma
 parema arusaamise järele määrata, kus ja millises
 ulatuses ta teostab neid.

Juhul, kui üks sõdijaist rikub erapooletu riigi
 territooriumi puutumatus, siis on erapooletul
 riigil õigus teda tagasi tõrjuda isegi sõjalise
 jõuga, mis ei loo aga sõjaseisukorda, nagu on mää-
 ratud art. 10. das : „ei või lugeda vaenulikuks ak-
 tiks erapooletu riigi poolt iga tema erapooletuse
 rikkumise katse tagasitõrjumist, isegi sõjariistus
 jõuga.“

§ 7. Erapooletu piirkonnana osad.

Jga riigi territoorium laseb end jagada kolme ossa: riigi maaala, territoriaalveed ja riigi õhuruum. Selline jaotus omab ka juriidilist tähendust.

Asiolu, et juba amugi tunnustati teatud kindla maa osa ja veed teatud riigile kuuluvaiks, põhjustas terve rea põhimõtete arendamise mõlemate territooriumi osade suhtes.

Erapooletuseõiguse normide alla, mis kehtivad maasõjas, ei kuulu need veed, mis omalt olemuselt mere juurde kuuluvad. Ligemaks tunnuseks on see, kas sääl saavad sõita sõjalaevad või mitte. Need on territoriaalveed ja sellised lahed ja merekitsused, mis kuuluvad rannal asuva riigi ülemvõimu alla. Nende kohta kehtivad reeglid, mis erapooletuseõigus on püstitanud meresõja kohta.

Erapooletusse piirkonda kuuluvad kõik kindla maa ja vee osad, mis alluvad erapooletu riigi ülemvõimule. Pole nõuetav, et erapooletu piirkond moodustaks ühe terviku. Ta võib koosneda ka mitmest

osast, olgu need kas enamvähem võrdsed, ehk erineva suurusega. Erapooletu piirkond võib olla kas ainult mannermaa, ehk ainult saared, ehk kombinatsioon mõlemaist ühes juurde kuuluvate vetega.

Piirkonna ulatus sõltub erapooletu riigi ülemvõimu ulatusest. Selles mõttes tuleb eriti toonitada, et omandusõigus ei oma otsustavat tähtsust. Maatükid, mis on erapooletu riigi omaduses, asuvad aga välismaal, jagavad sama saatust oma asukoha riigiga, olgugi, et omanikuks on erapooletu riik. See küsimus võib üleskerkida ühenduses saatkondade maaalade ja hoonetega. Neile on küll antud erilised eesõigused, kuid erapooletuseõigus pole nende kohta kehtiv.

Erilises olukorras on anklaavid, s.o. maaalad, mis on täielikult ümbritsetud teise riigiga. Anklaavid, mis kuuluvad erapooletule riigile, omavad sama seisukorra kui riik ise, alludes seega erapooletuseõigusele. Erinev olukord on aga maaaladel, mis kuuluvad sõdija riigi territooriumisse, kuid on ümbritsetud täielikult erapooletu territooriumiga. Need on küll õiguslikult sõjapiirkonna osad, kuid sääl ei saa ettevõtta võitlusi, sest vastasel puu-

dub õiguslikult võimalus anklaavi oma sõjaliste jõududega vallutada, kuna ta selleks peaks kasutama erapooletut maaala. Samuti sõjapidaja, kellele kuulub anklaav, ei saa sellelt teostada sõjalisi aktsioone vastase vastu, kuna ta peab arvestama ümbritseva erapooletu piirkonna puutumatusega.

Kuigi erapooletuseõigus püstitab mitmeid kitsendusi sõdijate ja erapooletute riikide vahekordades, siiski ei järgne sellest täielik suhete katkestamine. Põhimõtteliselt on lubatud läbikäimine erapooletute ja sõdijate riikide vahel.

Samuti, kui puutumatu on erapooletu maa pind, on seda ka maa sisemus. Piir maa sisemusse ühtub joonega, mis tõmmatud pinnapäälsest piirjoonest maakera tsentrumisse. Sellega on määratud riigi ülemvõimu ulatus maakera sisemuse kohta. See piiritlus omab tähtsust tunnelite suhtes, mis ühendavad erapooletut piirkonda sõjapiirkonnaga. Põhimõtteliselt on küsimus selge. Selles ulatuses, milles nad on erapooletus piirkonnas, on nad erapooletud, kuna aga sõjapiirkonnas asuvad osad moodustavad sõjapiirkonna.

Riigi vetest, mis alluvad erapooletuse reeg-
 litele maasõjas, on nimetada jõed ja järved ja ka-
 naalid. Veed, mis asuvad täielikult erapooletus
 riigis, alluvad ilma kahtluseta erapooletuseõiguse-
 le. Erapooletu ja sõjapiirkonna piiril asetsevate
 vete suhtes on aga olukord komplitseeritum. Põhi-
 mõttelised reeglid on ka siin lihtsad, kui õieti
 lähtuda riigi ülemvõimu ulatusest. Seega kuuluks
 iga vee osa teatud riigile. Piiril asetsevad veed
 jagunevad õiguslikult kahte ossa. See osa, mis asub
 piirjoonest erapooletu riigi poole, on erapooletu
 piirkond, teisel pool asuv osa kuulub aga sõjapiir-
 konda. Õiguslikult leiab seega aset vete reaalne
 jagamine kahte ossa ning pole mitte kaldariikide
 ühist valitsust (coimperiumi) kogu veekogu suhtes.

Kui piiriks on jõgi, siis kehtib vana, tun-
 nustet põhimõte, et piirjoon läheb mööda jõesängi
 sügavamate kohtade ühendusjoont. Jõgede juures ei
 asetse seega piirjoon ühekaugusel kaldaist ja on
 sageli raskelt määrateldav. Kanaalide juures selle-
 vastu piirjoon langeb tavaliselt ühte mediaaniga.

Eriprobleemid tekivad siis, kui on püstitatud

ehitised risti üle jõe, nagu seda on sillad ja jõujaamade ehitised. Nende kohta kehtib samuti põhimõte, et leiab aset reaalne jaotus, vastavalt piirile, mis jagab jõe kaheks osaks, kuigi praktiliselt lihtsam oleks, kui piirjoon ühtuks kallastevahelise kauguse keskjoonega.

Kui piiril asuvad järved, siis leiab aset jällegi reaalne jaotus; sel korral nii, et piirjoon asetseb keskjoonel, mis mõlemaist kaldaist ühekaugusel. Erapooletule riigile kuuluv osa on erapooletu piirkond, kuna sõdijale riigile kuuluv osa kuulub sõjapiirkonda.

Erapooletu riik on õigustatud tarvitama iga suguseid vahendeid oma veepiirkonna erapooletuse kindlustamiseks ja kaitseks. Selleks võib ta kasutada isegi sõjalisi vahendeid, nagu sõjalaevu. Kas võib ta kasutada ka kontakt-miine või mitte, selles on küsimus lahtine. Lähtudes aga analoogiliset erapooletuseõiguse normidele meresõjas, siis tuleks seda küsimust jaatada.

Rahvusvaheliste jõgede ja kanaalide kohta kehtivad erilised korraldised.

pool Riigi õhupiirkonna moodustab õhusammas riigi-
 maapinna ja vete kohal. Piir õhus langeb ühte ver-
 tikaaljoontega, mis tõmmatud riigi piiril.
 neel Küsimus, kui kõrgele ülesse ulatab riigi õhu-
 ruum, sai varemalt mitmesuguseid vastusi. Õhuas-
 janduse arenedes ja lennukõrguse suurenedes, tungis
 esile põhimõte, et riigivõimu ulatus kõrgusesse on
 piiramatu. Pool ebakindlast.

Enne maailma sõda olid õhusõja vahendid veel
 nii vähese tähendusega, et nad erapooletuse seisu-
 kohalt vaevalt omasid tähtsust. See oli seletatav
 sellega, et tol ajal õhusõidukid olid vaid päämi-
 selt vaatlusülesannete teenistuses. Alles maailma
 sõja ajal omas õhusõda suurema tähenduse.

Päale maailma sõda pöördi päämist tähelepanu
 rahvusvahelise eraõhusõidu korraldamisele. Vastavad
 kokkulepped ei haaranud õhusõitu ei sõja ega era-
 pooletuse korral. Õhusõja reeglid püstitati alles
 11. dets. 1922.a. kokku astunud komisjoni poolt
 Haagis, milline lõpetas oma töö 12. veebr. 1923.a.,
 kokkuvõttes õhusõja määrused 62 paragrafi nimetu-
 sega „Reeglid õhusõjaks“. Kuigi selle komisjoni

poolt koostatud reeglid ei omanud üldise rahvusvahelise õiguse jõudu ja kuigi vaid väikene osa riike olid nende väljatöötamisel esitatud, siiski on need tähtsamaks vahendiks erapooletuse õiguse eeskirjadega tutvumiseks õhusõjas.¹⁾ Kas kõiki neid reegleid võib vaadelda tavaõiguse normidena, pole päris kindel, kuna see õigusala ise on uus ja üksikud punktid veel ebakindlad.

Nagu teised erapooletu territooriumi osad, nii ka erapooletu riigi õhuruum allub täielikult ja ainult erapooletu riigi ülemvõimule. Haagi rahu-konverentsi V. konventsiooni art. 1. ütleb, et „erapooletute riikide territoorium on puutumatu“ ning sama kehtib ka riigi õhuruumi kohta. Samalt aluselt lähtudes töötas ka 1923.a. eelnõu komisjon.

Erapooletus õhuruumis on keelatud võitlused sõdijate õhujõudude vahel. 1923.a. eelnõu nimetab

1) Sellest nii nimetatud „juristide komisjonist“ võtsid osa: U.S.A., Briti, Prantsusmaa, Itaalia, Jaapan ja Hollandi, kusjuures iga riik oli esindatud kahe juristiga.

„vaenulise tegevuse“ keeldu, mõistes see all mitte ainult võitlusi, vaid ka teisi sõjalisi toiminguid, nagu teadete edasiviimist sõjalisil eesmärgel. Sellele vastavalt on sõjapidajate luurelennud keelatud ka siis, kuigi nad ei teosta võitlustoiminguid.

Üldine reegel laseb end aga veelgi laiemalt formuleerida, nimelt nii, et igasugune sõdijate sõjalennukite läbilend erapooletust õhuruumist on keelatud. Ka õhuruumi suhtes on sõdijail vastastikused õigused ja kohustised. Eriliselt nähtub see sellest, 1923.a. eelnõus on määratud, et sõdivad lennukid peavad tähelepanema erapooletute võimude õigusi ja loobuma igast aktist erapooletu riigi territooriumil, mida erapooletu riik on kohustatud takistama. Seega sõdijail lennukel mitte ainult pole keelatud tungida erapooletusse õhuruumi vaid erapooletu riik on kohustatud kõikide võimalike vahenditega takistama sissetungi ja sundida neid maanduma.

Erapooletu õhuruumi puutumatus rikkumine leiab päämiselt aset sel teel, et sõdijate lennukid lendavad sõjapiirkonnast erapooletusse piirkonda. Pääle selle on aga mõeldavad erapooletuse

rikkumised kateisest lähtepunktist. Erapooletu riik on kohustatud takistama lennukite starti erapooletust piirkonnast, mis kavatsevad ettevõtta vaenulikku tegevust ühe sõdija poole vastu.

Eriliseit on korraldatud selline juhus, kui lennuk stardib erapooletult piirkonnalt ja oma tegevuse ka sooritab erapooletus piirkonnas, piirates oma tegevust vaid vaatlusega sõjalisest olukorrast, et sellest informeerida vastaspoolt. Selliseid lende peab erapooletu riik kõigi vahenditega takistama.

Juhul, kui sõdiva poole sõjalennuk viibib hädaseisundis, siis erapooletu riik inimarmastusest võib lubada teda maanduda omal territooriumil, kuid siis tuleb ta interneerida.

Sõdijate sanitaarlennukid alluvad samuti erilistele reeglitele, kui nad tulevad erapooletusse piirkonda. Nende olukord on korraldatud Genfi konventsiooniga 27. juulist 1929.a. haavatute ja haigete saatuse kergendamiseks. Ühusõidukid, mis on saniteartranspordi vahendeiks, omavad konventsiooni kaitset seni kuni nad teostavad haavatute ja haigete vedu. Väliselt on neile erilised tunnusmärgid

ettekirjutatud, et neid võiks eraldada teistest lennukitest juba suures kauguses. Sanitaarlennukid peavad olema värvitud valgeks ning kandma riigi värvide kõrval selgelt nähtavalt punase risti märki.

Maaailma sõja ajal ei omanud mittesõjalised lennukid veel kuigi suurt tähtsust, kuid nüüd on rahvusvaheline õhuliiklemine sedavõrt arenenud, et see küsimus omab juba suure tähenduse, kuidas selliseid õhusõidukeid kohelda erapooletu riigi poolt. Raskusi on õhusõidukite liigitamisel õiguslikult erinevaise grupesse.

1923.a. eelnõu eraldab kolm gruppi:

- 1) sõjalised lennukid;
- 2) mittesõjalised, kuid avalikus teenistuses seisvad õhusõidukid;
- 3) era õhusõidukid.

Avalikus teenistuses seisvaist õhusõidukeist tõstetakse esile tolli ja politsei teenistuses seisvad, kuna reisijate veeks määratud avalikud õhusõidukid alluvad eri eeskirjadele.

Tegelikult on aga sageli raske õigeaegselt

kindlaks määrata erapooletusse piirkonda lennanud õhusõiduki liiki ja otstarvet, s.o. enne seda, kui erapooletu riik saab vastavaid abinõusid tarvitusele võtta, juhul kui ta on sõdiva poole sõja õhusõiduk.

Kuna aga nii era kui avalikke mittesõjalisi õhusõidukeid on võimalik muuta sõjalisiks õhusõidukeiks, siis see veelgi raskendab olukorda.

Lähtudes neist põhjustest on jäetud erapooletule riigile enesele õigus korraldada õhusõitu oma ülemvõimu piirkonnas, ühes võimalusega keelata sõdivate riikide igasuguste õhusõidukite lendu oma territooriumi kohal.

Erandiks jäävad muidugi sanitaarõhusõidukid ja õhusõidukid, mis viibivad hädaseisundis.

IV. Päättök.

SUHTEDE ERAPOOLETU
RIIGI TERRITOOORIUMIL.§ 8. Üldised ja sõjalised
suh te d .

Erapooletu riik oma ülemvõimu piirkonnas võib vastavaid korraldusi teha oma äranägemise järele. Piiratud selles vabaduses on ta vaid üldiste rahvusvaheliste reeglite ja vastastikuste lepingute kaudu.

Erapooletu piirkond ei ole sõjapiirkond ja põhimõtteliselt jäävad sääl kehtima rahu aegsed õigused. See põhimõte püsib, kuigi erapooletuseõigus toob muutusi rahuaegsesse õigusesse. Erapooletuseõiguse mõju väljendub ühelt poolt reegleis, milledele allumine on nõutav, teiselt poolt aga abinõudes, mida erapooletu riik oma hääksarvamise järele tarvitusele võtab, millised aga ka alluvad mõningaile erapooletuseõiguse nõuetele, nimelt, et erapooletu riik kohtleks mõlemaid sõdijaid poo-

li ühtlaselt ja erapooletult. Kas piirdub erapooletuse mõju ainult õigusliku alaga, või laieneb ta sellest ka väljaspoole, nimelt moraalile? Õigeks vastuseks on vajalik see seisukoht, et õigus ja moraal ei tarvitse olla vastandid, vaid võivad olla seoses teisteisega. Praktiliselt kerkib see küsimus üles selles ulatuses, kus pole õiguslikke norme, kuid siiski on teatud arvamused ja otsustused võimalikud.

Erapooletu riigi kui sellise seisundist tuleb eraldada tema rahva seisund. Rahva kohta kehtivad need säädused, mis erapooletu riik riigiõiguslikult on annud, et ta võiks täita oma rahvusvahelise õiguse kohustisi. Selliste sääduste kaudu pole aga võimalik reguleerida kõiki rahva eluavaldusi. Jääb suurem ehk vähem tegevusväli, millel nad vabalt võivad avaldada oma arvamusi sõjapidajate suhtes. Rahvusvahelise õiguse järele peab riik vaid siis segama vahele, kui rahva era tahteavaldused ühele sõjapidajale võivad tuua kahju.

Sellistel juhtudel võib rääkida, kuigi õiguslikult mittetäpses mõttes, eraisikute erapooletuse

vastasest käitumisest, kuna tõeliselt on vaid riigi kohuseks tähelepanna erapooletuseõiguse määrusi. Erapooletu riik ei tarvitse piirduda vaid siseriikliku seaduseandlusega vaid võib rahva meeleolu ja mõtlemist mõjutada kas ametlike üleskutsete või riigimeeste kõnede kaudu.

Diplomaatilistes suhetes ei too erapooletusmuutusi. Erapooletu riik on seega õigustatud ja kohustatud sõdija riigi saadikuid ja konsuleid vastuvõtma vastavalt rahuaegsele õigusele. Sõjaseisukord ja erapooletus avaldab nende tegevusele küll aga teatud mõju.

Erapooletule riigile võivad osaks saada ka erilised ülesanded diplomaatilisist suhtest. Kuna diplomaatilised suhted sõdijate poolte vahel on katkestatud, siis võib sõdija pool usaldada oma huvide kaitse vastase territooriumil mõnele erapooletule riigile. Kui erapooletu riik võtab omale selle ülesande, siis on ta kohustatud hoolitsema ühe sõdija poole kodanike ja varanduste kaitse eest teise sõdija territooriumil. Erapooletu riik, kes on oma peale võtnud ühe sõdija riigi huvide

esindamise, peab sellest teatama teisele sõdijale. Sellise ülesande oma peale võtmises ei või näha erapooletuse vastast akti. Sõdija riik võib nõustuda sellega, et erapooletu riik toimib vastaspoole huvide esindajana, võib aga ka keelduda sellisest nõusolekust. Kui on nõusolek antud, siis võib erapooletu riik astuda vastavaid samme teise sõdija poole kodanike ja varanduste kaitseks.

Lähtudes sellest, et sõdijate vahel puudub otsene läbikäimine, on erapooletu riikidel võimalus täita veel üldist laadi ülesandeid. Kuna üksikute riikide tüli sisaldab hädaohtu ka teistele, siis on võimalik nende vahele astumine. See sünnib kas heade teenete või vahetalituse kaudu, mis õieti mõlemad üht ja sama tähendavad, nimelt kolmanda riigi püüdeid tülitsejate vahelisi suhteid parandada. Vastavalt rahvusvahelisele õigusele ei või pidada selliseid püüdeid ebasõbralikuks aktiks, veel vähem aga erapooletuse vastaseks. Küll võivad nad aga tuua raskekaalulisi poliitilisi järeldusi.

Sõjaliste suhete arutelul tuleb lähtuda samuti põhimõttest, et erapooletu riigi territoorium

pole mitte sõja piirkond. Erapooletul territooriumil ei tohi sõdijad toimida mingisuguseid sõjalisi akte. Samuti ei tohi erapooletult territooriumilt ettevõtta vaenulisi akte ühe sõdija riigi vastu. Seega peavad erapooletu riigi sõjajõud hoiduma igasuguseist sõjalisist aktidest sõjapiirkonnas. Ühtlasi peab erapooletu riik hoolitsema selle eest, et era isikud ei teosta tema territooriumilt sõjalisi akte sõjapidaja vastu.

Erapooletus piirkonnas on keelatud ka sellised sõdijate poolte aktsioonid, mis pole tegelikud võitlustoimingud. Nii näiteks sõdijate väeosade läbimine erapooletust territooriumist, vastavalt V. konventsiooni art. 2.^{le}. Samuti on keelatud kindlustus ja sanitaarkolonni läbimine erapooletust territooriumist. Vastavalt nüüdisaja tehnilisele arengule tuleb art. 2. teksti tõlgendada laiendavalt, nii et ta haaraks igasugust erapooletu territooriumi kasutamist, seega mitte ainult läbimarssimist maapinnal vaid ka erapooletust õhuruumist läbilendu. Erapooletu riik on õigustatud igat läbimineku katset kõigi vahenditega takistama.

daja Erapooletu riik ei ole kohustatud lubama sõdijaid väeosi ja kolonne oma piire ületada. Ta võib piirid täielikult sulgeda. Ta pole aga kohustatud seda tegema. Erapooletu riik võib lubada sõdijate väeosi ja kolonne oma piire ületada, kuid sel juhul ta peab toimima kindlate reeglite järele. Kõige esmalt erapooletu riik peab hoolitsema selle eest, et neil sõjavägedel poleks vaenulisest tegevusest võimalik enam osa võtta sõja kestusel.

Erapooletu riigi territooriumil on ka sellised toimingud keelatud, mis tugevndavad ühe sõdija poole sõjajõudu. Nii ei või vastavalt art. 4. „sõdijaid vägesid formeerida ega rekruteerimise büroosid avada erapooletu riigi territooriumil sõjapiidaja kasuks“.

Seega on sõdijale poolele sõjariistus toetuse andmine ning inimeste värbimine ühe sõdija poole kasuks keelatud; olgu kas eraviisil, poolametlikult või ametlikult organiseeritult.

Art. 6. järgi erapooletu riigi vastutus ei ole tekkinud aina fakti läbi, et isikud lähevad ta territooriumi piirilt üle isoleeritult ühe sõjapiid-

daja teenistusse astumise sihiga." "Sõjasele."

Seda piiritella, millal on tegemist isoleeritud ja millal grupilise piiri ületamisega, pole alati kerge. Pää erinevus seisab selles, kas erapooletul territooriumil on mingi organisatsioon, mis ühendab mitmeid isikuid.

Sõjas teadete üleandmine omab erilise tähenduse. Kuna liiklemine on katkenud sõdijate poolte vahel, siis püüavad nad kasutada erapooletut territooriumi, et saada teateid vastase sõjalistest ja majanduslikest olukordadest. Mida kiirem on võimalik neid teateid edasi toimetada, seda väärtuslikumad nad on. Selle tõttu on loomulik, et traaditu teadetevahendus allutatakse kindlaile reegleile.

V. konventsiooni art. 3. keelab, a) erapooletu riigi territooriumile üles seada raadio-telegraafilist jaama või iga teist aparati, mille sihiks on olla vahendiks läbikäimises sõjapidaja vägedega merel või maal; b) tarvitada iga seda laadi siseseadet, mis nende poolt juba enne sõda erapooletu riigi territooriumile üles pandud, sihiga, mis tarvilik sõjaväeliseks otstarbeks ja kui see ei ole

lahtine avalikule läbikäimise teenistusele." Artik-
 lude Art. 8. järgi „erapooletu riik ei ole kohus-
 tatud keelama või kitsendama sõjapidajatele tele-
 graafi- ja telefonikaablite, samuti ka traadita
 telegraafi aparaatide, mis on kas tema enese või
 mõne eraseltsi või eraisiku päralt, tarvitamist."

Neist reegleist nähtub, et erapooletu riik po-
 le kohustatud sõjapidajatele täielikult keelama
 teadete edasiandmist. Erapooletul riigil on aga
 õigus piirata teadete edasiandmist ja korraldada
 postiliiklemist oma äranägemise järele.

Art. 9. näeb ette, et „erapooletu riigi poolt
 tarvitusele võetud iga kitsendavat või keelavat
 abinõu asja kohta, mis art. 7. ja 8. on ettenähtud,
 peab tarvitatama tema poolt ühtlaselt sõjapidajate
 suhtes. vaid üks erikohus, mis puudub erapooletu-

Erappooletu riik valvab sama kohustuste täitmist
 telegraafi- ja telefonigaablite ja traadita tele-
 graafi aparaatide seltside või isiklikkude oma-
 nikkude poolt."

Millisel teel erapooletu riik neid põhimõt-
 teid teostab, seisab tema omas äranägemises. Ta

peab aga vastavaid samme astuma, olgu siseriiklikkude seaduste, administratiivsete määruste või politseiliste korralduste kaudu. Erapooletu riik ei tohi aga kõrvale kalduda põhinõudest, et mõlemaid pooli kohelda samaselt.

§ 9. Majanduslikud suhted.

Majanduslikud suhted omavad sõjaliselt suurt tähendust. Ühelgi sõdijaist pole tähtsusetu, kas vastane saab erapooletult territooriumilt, ehk läbi selle majanduslikku toetust ehk mitte.

Ka erapooletute riikide majanduslikkudele olukordadele avaldab sõda mõju.

Vastavalt sellele on vajalik õiguslikult korraldada ka majanduslikke suhteid. V. konventsioonis leidub vaid üks artikkel, mis puudutab erapooletute riikide üldisi majanduslikke suhteid. Art. 7. määrab nimelt: "Erapooletu riik ei ole kohustatud takistama ühe või teise sõjapidaja arvel toimetavate relvade, sõjamoona ja kõige selle väljavedu ja transiiti, mis võib kasulik olla maa või mereväele."

Selle artikli ulatust on raske piiritella. Igatahes võib aga öelda, et sellega on normeeritud erakaubandust sõjariistade ja sõjamoona ja teiste selliste objektidega, mis võivad kasulikud olla maa või mereväele. Liig lai tõlgendus oleks, kui selle artikliga haarata ka neid asju, mis võivad olla kasulikud sõjaväele, kuid tegelikult on määratud elanikkonnale. See on mõeldud nimelt elatisvahendite ja teiste igapäevaste tarbeasjade muretsemisse; need kindlasti ei kuulu art. 7. mõistesse „mis kasulik maa või mereväele“, vaid selle all tuleb mõista ikkagi sõjariistu, sõjamoona ja asju, mis omalt olemuselt kuuluvad sõjaliseks kasutamiseks. Erapooletul riigil on põhimõtteliselt vabadus oma äranägemise järele korraldada oma majanduslikke suhteid, kuid ta peab arvestama art. 9. ettenähtud nõudega, rakendada kitsendavaid määrusi ühtlaselt mõlemate sõdijate poolte suhtes.

Erapooletu riik võib vahenditult olla kaubanduslikus läbikäimises sõdijatega, kuid ta võib tegev olla ka transiitkaubanduses. Viimase kaudu ta võib võimaldada ühendust teiste erapooletute riiki-

kide ja sõdijate ja koguni sõja vastaspoolte vahel.

Selline olukord oli kehtiv kuni maailma sõja-
ni ja erapooletud riigid püüdsid oma majanduslike
suhete vabadust toetada ka maailma sõja ajal selle-
le artiklile. Mida teravama kuju omasid majandusli-
kud korraldused, mida sõdijad pooled võtsid vastas-
tikki tarvitusele, seda suuremat mõju avaldas see
erapooletuile riigele. Senised rahvusvahelise õi-
guse põhireeglid ei osutunud enam küllaldasiks, et
tegelikus elus praktilisi lahendusi leida. Ei jää-
nud üle muud, kui lühiajaliste lepingutega saavu-
tada ühtlust erapooletute ja sõdijate riikide hu-
vides. Nii saavutati kontingentide kindlaksmäära-
mine, tähelepannes vastastikkust lepingu poolte va-
hel, mis ilmnes nimelt tasendusvahenduses.

Pääle selle kohustusid erapooletud riigid loo-
ma erilisi organisatsioone, kes pidid valvama ma-
janduslike lepingute järele. Nende kohuseks oli
takistada, et ühelt sõdija poole territooriumilt
erapooletusse piirkonda viidud kaubad ei saaks eda-
si antud vastaspoolele.

Kuigi maailma sõja ajal erapooletute vaheline

kaubandusliiklemine kannatas tugevate kitsenduste all, siiski ei avaldanud see mõju rahvusvahelisele õigusele, kuna need kitsendused põhjenesid vaid vastastikuseil lepinguil. Seega kehtib ka tänapäeval erapooletute riikide majanduslikes suhetes vabaduse põhimõte, vastavalt Haagi II. rahukonverentsi V. konventsiooni art. 7. ja 9. dale. Pääle art. 7. tuleb arvesse veel teine artikkel, mis korraldab majanduslikke suhteid, see puudutab aga erijuhtumit. Art. 19. määrab nimelt: „Erapooletute riikide territooriumidelt tulevat raudtee materjali, mis kuulub neile riikidele või eraseltsidele ja -isikutele, ja nende poolt sääraseks tunnustatud, ei või sõdija riik rekvireerida ega tarvitada, muidu kui juhtumel ja määral, mida nõuab äärmine vajadus. Ta saadetakse tagasi niipea kui võimalik oma algmaale.

Erapooletu riik võib samuti tarviduse korral kinni pidada vastaval ulatusel materjali, mis tuleb sõdija riigi territooriumilt.

Ühelt ja teiselt poolt makstakse tasu võrdle-

valt tarvitatud materjali ja tarvitamise kestuse järele." ¹⁹

Seega võib erapooletu riik tungiva vajaduse korral sõjapiirkonnast tulevat raudtee materjali kinnipidada ja kasutada. Selle eest peab ta aga tasuma vastavalt materjali hulgale ja kestuse ajale.

Tõuseb küsimus, kas seda art. võiks rakendada ka teiste liiklemisvahendite kohta. See omaks suure tähtsuse jõuvankrite- ja lennuühenduste suhtes. Analoogiat võiks aga kasutada ainult sellises ulatuses, kui mõlemad liiklemisviisid on nii organiseeritud, et neid saab kõrvutada raudteeliiklemisele. Siia kuuluksid rahvusvahelised lennuliinid, kuna aga sõiduplaani kohased autoühendused üle piiri on vähem sagedased.

Senini aga, kuni puudub selge lepinguline korraldus jõuvankrite- ja õhuühenduste kohta, ei võinende suhtes rakendada art. 19.

Küsimus on lahtine, kas majanduslikel kaalutusil erapooletu riik võib kinnipidada ja kasutada sõdijate jõuvankreid ja õhusõidukeid. Kuid selle vastu alluvad nad üldistele põhimõtetele, mis sõ-

jalistel põhjustel rekvisitsiooni kohta kehtivad. Nagu tähendatud, kehtib erapooletute riikide kaubanduslike suhete korraldamises vabaduse põhimõte, mis tähendab seda, et neil on võimalus oma hääksarvamise järele korraldada oma kaubanduspoliitikat. See seisab ühenduses sellega, et ei ole veel välja kujunenud rahvusvahelised reeglid erapooletute riikide kaubandusliiklemise kohta, välja arvatud eelpool nimetatud üksikjuhud.

Selle tõttu võib öelda, samase kohtlemise põhimõte pole alati mõõduandev. See kehtib vaid tähtsamais suhteis majanduslikul alal. Seega ainult art. 7. ulatuses, ehk niipalju, kui erapooletu riik art. 9. mõttes on keelanud või piiranud.

Samasuse ehk erapooletuse printsiipi teostada üldiselt kõigis kaubanduslikes suhteis pole võimalik. Olukorrad pole kunagi sellised, et erapooletu mõlemate sõjapooltega võrdseid majanduslikke suhteid peab. Juba rahuajal on tegelikud suhted majanduslikus liiklemises teiste riikidega suuresti erinevad.

Kuna kehtiva õiguse järele pole üldist samase

kohtlemise printsiipi, siis ei saa ka rääkida majanduslikust erapooletusest. Majandusliku erapooletuse sisu seisvat selles, et erapooletu riik olla kohustatud majanduslikus mõttes kohtlema mõlemaid sõdijaid pooli samaväärselt. Kui aga lasuks erapooletuil riigil majandusliku erapooletuse kohustus, siis ei tohi unustada seda, et igasugune erapooletus, samuti ka majanduslik erapooletus peab püstitama vastastikuseid suhteid erapooletute ja sõdijate vahel. Nii siis tuleks kindlaks määrata ka sõdijate majanduslikud kohustused erapooletute vastu, et võiks rääkida vastastikuseist õigustest ja kohustustest. Selle põhimõtte läbiviimine on aga seotud võitmatute raskustega, kuna tegelikud olukorrad on liiga muutuvad ja mitmekesised.

Et üldse üles kerkis majandusliku erapooletuse mõiste, on kahtlematult tingitud neist korraldusist, mida sõdijad pooled võtsid vastastikku tarvitusele maailma sõja ajal ja mida nimetati „majandusliku sõja“ terminiga. Kuna sellised korraldused avaldasid vastasele sama suurt või tegid koguni raskemat kahju, kui sõjalised toimingud, siis on nad sisse-

võetud Rahvasteliidu põhikirja.¹⁾ Selle artikkel 16. näeb ette milliseid ühisaktsioone ettevõtte riigi vastu, kes on alustanud sõda. Need ei ole ainult kaubandusliku ja rahandusliku läbikäimise lõpetamine vaid koguni igasuguse, isegi kodanike isikliku läbikäimise keelamine. Samuti on art. 16 veel ettenähtud, et rahaliste ja majanduslike abinõude tarvitusele võtmisel Rahvasteliidu liikmed endid vastastikku toetavad, samuti toetavad nad endid vastastikku iga erilise abinõu vastu, mis võetakse lepingumurdja riigi poolt mõne liidu liikme vastu tarvitusele.

Arvestades sellise majandusliku solidaarkohustisega, tõusetub küsimus, kas erapooletus on üldse võimalik, eriti kui veel arvestada seda, et Rahvasteliidu põhikirja art. 16, näeb ette ka sõjalisi ühisaktsioone.

Eelpooltoodut tähelepannes võib öelda, et kuigi rahvasteliidu põhikirjas on ettenähtud majandus-

1) Vt. RT.8. - 1927.a. - kus leidub Rahvasteliidu põhikirja ametlik tõlge.

likud ühisaktsioonid sõdija vastu, on see siiski ühendatav erapooletusega. Erapooletuil riigel on vabadus korraldada omi majanduslikke suhteid ja nad võivad neid korraldada ka ühiselt sõjapidajate vastu.

§ 10. I n t e r n e e r i m i n e j a
t a k i s t a t u d v õ i t l e j a t e õ i -
g ü s l i k o l u k o r d .

Nagu juba eelpool tähendatud, pole erapooletu riik kohustatud vastuvõtma sõdijate väeosi. Kui ta aga lubab sõdijail tulla erapooletule pinnale, siis peab ta toimima kindlate reeglite järele. Juhtivaks põhimõtteks on, et erapooletule pinnale tulnud sõdijate sõjaväkke kuuluvad isikud ei tohi sõja kestusel enam osavõtta vaenulisest tegevusest. Erapooletu riik peab hoolitsema selle eest, et nad jääksid tema valve alla, seega tema territooriumile. Selleks nõutavaid korraldusi nimetatakse „interneerimiseks“.

Interneerimine on normitud V. konventsiooni II. peatükis. Art. 11. määrab: „Erapooletu riik, mis vastuvõtab oma territooriumile sõjapidaja väk-

ER DRI. MIV. TOL.

ke kuuluva väeosa, interneerib seda, niipalju kui võimalik, kaugemale sõja territooriumist. Ta võib hoida neid laagrites või isegi saata kindlustustesse või selleks eriti määratud kohtadesse. Ta otsustab, kas ohvitserid võivad jääda vabadusse, võttes ausõnalise kohustuse erapooletult territooriumilt mitte lahkuda.

Art. 11. püstitab seega kindlad nõuded, millega erapooletu riik on seotud. Esmajoones ta peab hoolitsema selle eest, et toimetada ületulnuid võimalikult kaugemale sõjaväljalt, et nad ei saaks tagasi pöörduda sõjapiirkonda ega erapooletust piirkonnast kuidagi mõjustada sõjalisi aktsioone. Kas paigutada interneeritud laagreisse, kindlustusisisesse või selleks eriti määratud kohtadesse, see oleneb vastavalt olukorrist ja erapooletu riigi võimalustest ning interneeritute arvust.

Ohvitseri võib vabadusse jätta ausõnalise kohustuse vastu. Erapooletu territooriumilt lahkumiseks ei ole õigust luba anda muidu, kui sõdijate poolte nõusolekul, tingimusel, et ohvitser ei võta osa ak-

tiivsest sõjategevusest sõja kestel.

Pääle selle näeb art. 12. ette, et „eri konventsiooni puudumisel annab erapooletu interneerituile toitu, riideid ja abi inimsuse käsul.

Tasu makstakse rahu jaluleseadmisel kulude eest, mis interneerimise läbi tekkinud.”

Seega erapooletul riigil pole mitte ainult õigus vaid koguni kohustus hoolitseda interneeritute ülalpidamise eest. Art. 12. näeb ette erilise konventsiooni, mis on esmajoones mõõduandev. Kes on selle lepingu pooled, pole sõnaselgelt öeldud, siiski on kahtluseta, et neiks on erapooletu riik ühelt ja sõdija riik, kelle sõjaväkke interneeritud kuuluvad, teiselt poolt.

On küsitav, kas võib interneerituid rakendada töödele? Arvestades sellega, et erapooletu riik oleks võinud interneerituid oma territooriumile ka mitte lasta, oleks ülekohtune tema vastutulelikkust temale koormavaks teha. Seega tuleb interneeritute töölerakendamist lubada ja ka distsipliini säilitamise mõttes võib see olla tarvilik.

Art. 12. määrab, et interneerimisest tekkinud

kulud tasutakse rahu jaluleseadmisel. Kellel lasub see kohustus, pole öeldud. Kuna aga interneerimine toimub selle riigi huvides, kelle sõjaväkke kuuluvad interneeritud, siis on ka tema kohustatud tasuma kulud.

Juhul, kui üle piiri tulevad suuremad sõjaväe osad, siis toovad nad endaga kaasa igasugust sõjamaterjali. Erapooletu riik võtab sõjamaterjali oma valve alla ja hoolitseb selle eest, et seda ei kasutata sõja kestel sõjalisiks otstarbeiks nende poolt, kellele ta kuulus. Meeskonna varustusest jäetakse alles asjad, mis vajalised isiklikuks tarviduseks, nagu vormiriietus, kuna aga sõjariistad ära võetakse ja alalhoitakse. Raha ja väärtasjad, mis kuuluvad ületulnute riigile võetakse ära ja hoitakse alal. Interneeritute isiklik raha ja väärtasjad jäetakse neile alles, kui mitte korra alalhoidmise mõttes erapooletu riik ei võta neid oma hoiule.

Kuni tasu määramiseni on erapooletu riik õigustatud pandiks pidama oma valduses olevaid rahasummasid ja asju, mis kuuluvad sõjapidajale, ning kui

maksmisega on raskusi, võib ta realiseerida oma käes olevaid varandusi.

Interneerimine kestab kuni sõja seisukorra lõpuni, siis tulevad interneeritud tagasi saata kodumaale nii pea, kui võimalik.

Erilised eeskirjad on ettenähtud takistatud võitlejate, s.o. sõjavangide ja haavatute ja haigete kohta.

Art. 13. määrab: „Erapooletu riik, mis vastu võtab põgenenud sõjavange, laseb nad vabadusse. Kui ta sallib nende viibimist omal territooriumil, siis võib ta neile määrata kindla asukoha. Sama määrus maksab sõjavangide kohta, kes ühes toodud põgeneva sõjaväe osaga erapooletu riigi territooriumile.”

Seega erapooletu riik ei interneeri põgenenud sõjavange, vaid jätab nad vabadusse. Erapooletul riigil ei lasu õiguslikku kohustust põgenenud sõjavange vastuvõtta, kuid puht inimlikel kaalutlusil ei keelata neile üle piiri tulekut, kui selleks pole erilisi takistavaid põhjusi.

Väejooksikud ka ei kuulu interneerimisele,

ning nendega samadel alustel isikud, kes sõjaväelistest kohustustest kõrvale hoiavad.

Nende suhtes erapooletu riik võib talitada oma äranägemise järele. Ta kas lubab neil jääda oma territooriumile ehk saadab võlja.

Haavatute ja haigete olukorda määritleb art. 14. Nimelt „erapooletu riik võib lubada oma territooriumil haavatute ja haigete vedu, kes sõjapidaja vägedesse kuuluvad, reservatsiooniga, et neid viivad rongid ei vea kaasa ei sõjalist personali ega sõjamaterjali. Säärasel korral erapooletu riik on kohustatud tarvitusele võtma julgeoleku ja tarvilisi kontroll-abinõusid.

Haavatud ja haiged, kes neil tingimusil toodud erapooletu territooriumile ühe sõdija poolt ja kes kuuluvad vastase poole hulka, peab hoitama erapooletu riigi poolt sel viisil, et nad ei või uuesti osavõtta sõjategevusest. Sel riigil on samad kohustused ja õigused tema kätte usaldatud teise sõjaväe haavatute ja haigete kohta.” Ning art. 15. määrab, et „Genfi konventsioon leiab tarvitamist haavatute ja haigete kohta, kes interneeritud erapooletul

territooriumil." Te riigile tasub haigete ja haavatute Erapooletu riik võib seega lubada haavatute ja haigete vedu oma l territooriumil, kuid ta peab valvama selle järele, et neid vedavad rongid ei vea kaasas sõjalist personali ega sõjamaterjali. Samuti peab erapooletu riik võtma abinõud tarvitusele, et haavatud ega haiged ei saaks võtta osa sõjalisest tegevusest.

Vastavalt Genfi konventsioonile 1929.a., mis on antud haavatute ja haigete seisukorra parandamiseks, erapooletu riik võib võtta oma ravimisele haavatud ja haigeid sõjavange, kohustusega interneerida neid sõja kestuseks. Nimetatud konventsioonis on määratud, et sõjapidaja võib üle anda raskesti haigeid ja raskesti haavatuid, eeldusel, et nad on transpordivõimelised, ja kui on loota, et nende paranemine erapooletus riigis toimub kiiremini ja kindlamini, kui viibides sõjavangis. Samuti võib üleanda sõjavange, kellede füüsiline ja vaimline tervis on ohustatud, kui neid edasipidada sõjavangis, kuna aga üleandmine erapooletule riigile need põhjused võib kõrvaldada.

Erapooletule riigile tasub haigete ja haavatu-
 tute sõjavangide eest hoolitsemisega ühenduses
 olevad kulud see riik, kelle sõjaväes nad teenisid.

10. §. RIIGI-TERRITOORIUMID.

10. §-11. Üldised ja sõjajärgsed
 suhted.

Erapooletuseõigus reguleerib sõdijate ja kaitse-
 sõdijate riikide suhteid vastastikusest, nii et
 erapooletute õigustele ja kohustustele vastavad
 sõdijate kohustused ja õigused.

Erapooletuseõigusele alluvad suhted võivad
 asetleida nii erapooletus, kui ka sõjapiirkonnas.
 Sõjapiirkonnas asetleidnud juhtunud puudutavad
 neid riike, kelle tegeviku võimu all vastav maal
 oleb. See see sõdija riigi territooriumist, mis
 on vastase poolt vallutatud, ei kuulu tema voim-
 konda; kuni aga temasse puutuvad tema enese poolt
 okupeeritud maal asetleidnud erapooletuseõiguse-
 likud suhted.

Omalt territooriumil võib sõdija riik sõjajä-
 rges tegevuses toimida vastavalt sõjaseadusele, il-

ma, etvta pöörav. Päätükk. lähelepanu suhtele, mil-

lised majanduslikult on ühenduses erapooletu riik-

liga, SUHTEDE PÖÖR SÕJAPIIDAJA RIIGI -

tele ASJALE TERRITOORIUMIL.

hoidma võitlustest ja teistest sõjalisest tegevus-

test § 11. Üldised ja sõjalised

suhted.

1) Erapooletuseõigus reguleerib sõdijate ja mitte-

sõdijate riikide suhteid vastastikuselt, nii et

erapooletute õigustele ja kohustustele vastavad

sõdijate kohustused ja õigused.

2) Erapooletuseõigusele alluvad suhted võivad

asetleida nii erapooletus, kui ka sõjapiirkonnas.

Sõjapiirkonnas asetleidnud juhtumid puudutavad

neid riike, kelle tegeliku võimu all vastav maa-

ala oli. See osa sõdija riigi territooriumist, mis

on vastase poolt vallutatud, ei kuulu tema võim-

konda; kuna aga temasse puutuvad tema enese poolt

okupeeritud maaalal asetleidnud erapooletuseõigus-

likud suhted.

3) Oma territooriumil võib sõdija riik sõjali-

ses tegevuses toimida vastavalt sõjaseadusele, il-

ma, et ta pööraks erilist tähelepanu suhetele, millised majanduslikult on ühenduses erapooletu riigiga, ega ka erapooletu riigi kodanikele kuuluva teele asjadele. Sõjapidaja pole kohustatud kõrvale hoidma võitlustest ja teistest sõjalistest tegevustest erapooletute riikide ja nende eraisikute varandust. Teised sammud, millised astutakse sõjalisel põhjusil, alluvad erireegleile. Neist tähtsaim on rekvireerimine. Erapooletule riigile kuuluvad varandust ei või rekvireerida ega tarvitada muudu, kui tungiva vajaduse korral.¹⁾ Erapooletute isikute varanduse suhtes kehtivad mitmed reeglid, vastavalt sellele, kus see varandus asub.²⁾

toimii Erapooletuse õiguse on jätnud normeerimata sõdijate riikide territooriumite puutumatus küsimuse. Haagi II. rahukonverentsi V. konventsiooni art. 11. määrab vaid, et erapooletu riigi territoorium on puutumatu.

Kui Endastmõistetavalt on puutumatu ka sõdija riik

1) Vt. lhk. 46. j. - Korraldus raudteematerjali kohta.

2) Vt. ligemalt lhk. 70 jj. ja võib tarvitusele

gi territoorium, nii palju, kui arvestada erapooletu riigi toiminguid. Rahvusvahelise õiguse üldine reegel on, et iga riigi territoorium on puutumatu. Kuna erapooletuse õiguse eeskirjad ei muuda seda üldist reeglit, siis kehtib selles suhtes edasi rahuaegne olukord. Lähtudes sellest, et edasi kehtib rahuaegne õigus ja mitte erapooletuse õiguse erilised eeskirjad, siis on selge, kuidas toimida, kui on aset leidnud sõjapidaja riigi territooriumi puutumatus rikkumine erapooletu riigi poolt. Kui on tulnud sõjapidaja riigi territooriumile erapooletu riigi sõjaväe osa, siis ei kuulu see interneerimisele erapooletuse õiguse järele. Sõdija riik toimib nii, nagu ta oleks toiminud rahu ajal; ta võtab tarvitusele kindlustusvahendid. Need kestavad seni, kuni vastav vahejuhtumine on lahendatud. See on nii neil juhtumisel, kui polenud teadlikku ja sihilikku territooriumi puutumatus rikkumist. Kui on aga tahtlik territooriumi puutumatus rikkumine, olgu kavatsusega teatud maaala allutada erapooletule riigile ehk provotseerida tõsisemat vahejuhtumit, siis sõjapidaja võib tarvitusele

võtta karmimad vahendid. Siiski ei või ta rakendada erapooletuseõiguse ega sõjaõiguse reegleid, et interneerida ehk sõjavangi võtta erapooletu riigi sõjaväe osa.

Sõjapidaja pole kohustatud keelama läbi viia üle oma territooriumi erapooletu riigi sõjavägesid, või sõja või laskemoona saadetisi. Seega teisel sõdijal poolel pole õigust vastuvaielda erapooletu riigi sõjavägede läbiviimisele vastaspoole territooriumist. Kuid see võib poliitiliselt omada tähendust, ehk olla koguni tundemärgiks, et erapooletu kavatses loobuda oma senisest seisundist. Selle läbi ähvardatud sõdijal riigil on õigus teha omi poliitilisi järeldusi, kuid ta ei saa õiguslikult takistada sellist käitumist.

Samuti võib sõjapidaja riik, ehk tema territooriumil viibivad eraisikud muretseda erapooletu riigi sõjaväele kõiki tarvisminevaid vahendeid ja erapooletu riik võib neid vastuvõtta, ilma et sõdijal riigil oleks õiguslikus mõttes selle kohta midagi öelda.

§ 12. M a j a n d u s l i k u d s u h t e d .

Põhimõtteliselt maksab majanduslike suhete korraldamises vabadus. Sõjapidaja võib erapooletusse piirkonda saata nii palju ja neid liiki kaupe, nagu ta soovib. Tegelikud olukorrad, nimelt sõjastõttu suurema hulga varade vajamine omiks tarbeiks, sageli sunnivad aga piirama kaubavahetust erapooletute riikidega.

Erilise tähtsuse omavad kaubanduslikule käibele sõdijate ja erapooletute vahelised kaubalepingud. Need ei kaota oma kehtivust sõja algusega vaid jäävad püsima.

Et majanduslikud suhted saaks püsida, on vajalik, et liiklemine riikide vahel oleks tehniliselt läbiviidav. Seega sõjapidaja ei või hävitada liiklemisvõimalusi, mis on vajalikud läbikäimiseks erapooletuga, nagu seda on raudteed ja teised ühendusteed. Siiski on sõjapidajal võimalik astuda samme, mis vajalikud sõjalisil põhjusil. Nii võib ta piirata liiklemist erapooletuga ja koguni hävitada teatud teid ja raudteid erapooletu riigi

piiri ääres, kui seda nõuavad sõjalised kaalutlused.

Õhuliiklemises on olukord erinev, kuna sääli sõjapidaja ei saa luua tegelikult mõjuvaid takistusi. Õhuliiklemist korraldatakse eripõhimõtete järgi. 1923.a. eelnõu määrab, et sõjapidaja poolt kin-nipeetud erapooletu õhusõiduk tuleb vabastada tin-gimusteta, kui see ei seisnud vastaspoole teenistu-ses. Vastavalt 1923.a. eelnõule alluvad erapoole-tute era õhusõidukid kontrollile ja läbiotsimisele.

Postiliiklemises sõjapidaja võib samuti tar-vitusele võtta kitsendavaid määrusi.

Õhuliiklemises, kas erapooletute isikute eelisõid
võib olla korraldatud rahvusvahelise õigusega. Läh-tuisel sellest, et erapooletuseõigus kui rahvusvahelise õiguse osa võib korraldada vaid riikide vahelisi suhteid.

On küll õigus, et rahvusvahelise õiguse kohus-tuste ja õiguste subjektideks võivad olla ainult riigid, kuid see ei takista kehtinest rahvusvaheli-se õiguse norme, mis korraldavad nii füüsiliste kui ka juriidiliste isikute olukorda. Isikud küll ei muutu eesõitu rahvusvahelise õiguse subjektideks, et nende olukorda on korraldatud rahvusvahelise

õigusega. Saeg VI. Päätükk

rahvusvahelise õiguse

vaid ainuERAPOOLETUD ISIKUD .

kodaniku nõudmise olemat

nõudmisega riik, mitte

§ 13. Erapooletuist isikust üldiselt .

Erapooletute riikide kodanikkude õiguslik seisund omab rahvusvahelises õiguses suure tähtsuse, alates sellest ajast, kui on väljakujunenud erapooletuse õiguse mõiste. Põhimõtteline küsimus seisab selles, kas erapooletute isikute seisund võib olla korraldatud rahvusvahelise õigusega. Lähtutisellest, et erapooletuse õigus kui rahvusvahelise õiguse osa võib korraldada vaid riikide vahelisi suhteid.

On küll õigus, et rahvusvahelise õiguse kohustuste ja õiguste subjektideks võivad olla ainult riigid, kuid see ei takista kehtimast rahvusvahelise õiguse norme, mis korraldavad nii füüsiliste kui ka juriidiliste isikute olukorda. Isikud küll ei muutu seetõttu rahvusvahelise õiguse subjektideks, et nende olukorda on korraldatud rahvusvahelise

õigusega. Seega nemad ise ei saa esineda otseselt rahvusvahelise õiguse põjal teiste riikide vastu, vaid ainult oma riigi kaudu ja siis, kui riik leiab kodaniku nõudmise olevat õigustatud; seega esineb nõudmisega riik, mitte aga tema kodanik.

Käesolev art. 16. määrab, et „erapooletuks loetakse riigi, kes sõjast osa ei võta, kodanikke.“ Käesolev art. mainib kodanikke, seega vaid füüsilisi isikuid. Maailma sõja ajal aga ilmselge, kui suure tähtsuse omab, kas mõnda juriidilist isikut lugeda erapooletuks ehk mitte. Et erapooletul riigil on õigus oma riigi juriidilise isiku kaitseks välja astuda, selle vastu ei vaieldud. Raskusi oli vaid juriidiliste isikute kodakondsuse kindlaksmääramisel. Juriidilise isiku kodakondsuse kindlaksmääramisel tulevad arvesse kaks objektiivset tunnust. Need on tema pää asukoht ja teiseks tema tekkimiskoht. Kui juriidilise isiku tekkimiskoht on erapooletus riigis ja tema päämine asukoht samuti seal, siis on ta erapooletu. Erapooletu isik võib aga oma seisundi ka kao-

tada. Art. 17. määrab: „Erapooletu ei või toetuda oma erapooletusele:

- a) kui tema toime paneb vaenulikke akte ühe sõjapidaja vastu;
- b) kui tema toime paneb akte ühe sõjapidaja kasuks, nimelt kui ta võtab vabatahtlikult osa ühe poole relvastatud väe ridades teenistusest. Säärasel korral erapooletuga ei käida karmimalt ümber sõjapidaja poolt, kelle vastu tema on loobunud erapooletusest, kui teise sõjapidaja riigi kodanikuga.”

Art. 18. määrab erandid, millised aktid ei muuda isikut mitteerapooletuks. Nimelt „ei loeta ühe sõjapidaja kasuks toimetatud aktiks art. 17. lit. b. mõttes:

- a) ühele sõjapidajale tehtud hanked või lubatud laenud, kui aga hankija ei ela teise poole territooriumil ega tema poolt okupeeritud territooriumil ja kui hanked ei tule neilt territooriumitelt.
- b) teened, mis ülesnäidatud politsei või kodanliku valitsemise alal.”

Art. 18. on nähtavas ühenduses art. 7., mille järele erapooletu riik pole kohustatud takistama

sõjapidajate arvel toimetatavate relvade, sõjamoona või muu materjali väljavedu ja transiiti, mis võib kasulik olla sõjaväele. Kui erapooletu riik leiab, et tal pole tarvis takistada eelpool mainitud toiminguid, siis tema kodanikud võivad äritseda vastavallalal, ilma et nad kaotaksid oma erapooletust.

Erapooletu isik omab oma seisundi alati, vaatamata kus kohal ta ka viib. Kuid üksikjoonis on olukord siiski erinev, vastavalt sellele, kas tal asub: a) erapooletu riigi territooriumil; b) sõjapidaja maalal, mis seisab selle enese valduses; c) sõjapidaja maalal, mis asub vastaspoole võitlustoimingute mõju all; d) sõjapidaja maalal, mis asub oma erapooletu riigi maalal; e) sõjapidaja maalal, mis asub sõjapidaja riigi maalal. Kui erapooletud isikud asuvad sõjapidaja maalal, mis seisab selle enese valduses, siis jagavad nad säälse elanikkonna saatust, ning ei oma mingeid eesõigusi. Väljaarvatud see, et sõjapidaja ei või kohustada erapooletut isikut astuma sõjaväe-

teenistusse ega nõuda temalt rahaliste ega naturaalkohustuste täitmist, mis asendaks isiklikku sõjaväeteenistust.

tema Sõjapidaja poolt vallutatud võõral maaalal erapooletu isik omab samad õigused, mis kuuluvad vallutatud maa elanikkonnale.

Eriline olukord on siis, kui erapooletu asub sõjapidaja maaalal, mis on vastaspoole võitlustoimingute mõju all. Sel juhtumil sõjapidaja, kelle maaalal erapooletu asub, võib äraöelda sõjakahjude heastamisest, ettetuues, et need on tekkinud ilma tema tegevuseta. Teine sõdija pool võib aga väita, et sõjaseaduse järele ta on õigustatud sõjalist mõju avaldama vastase territooriumile. Seega üldiselt ei saa omi nõudmisi ka kahjustaja sõdija poole vastu põhjendada. Sõjapiirkonnas asuvad erapooletud isikud ei oma seega mingeid eesõigusi; ei isikliku ega varanduslikku puutumatus. See oleks ka tegelikult võimata, kuna neid ei saa väliselt küllalt eraldavalt tunnismärgistada ja päälegi see looks suure võimaluse kuritarvidusteks.

Kui erapooletu isik asub omal kodumaal, siis

allub ta täielikult oma riigi võimule ja kaitsele ning sõjapidajad ei või temale mingit mõju avaldada.

Kui isik asub võõral erapooletul maaalal, siis tema koduriik on samuti õigustatud välja astuma tema huvide kaitseks; kuid neil juhtudel, mis on ühenduses võõra erapooletu riigi maaalaga, on see ise õigustet omi õigusi teostama, kuna ainult temale kuulub ülemvõim ja sellega ühenduses olevad õigused.

§ 14. E r a i s i k u t e s õ j a k a h -
j u d .

Sõjakahjudena sõna laiemas mõttes mõeldakse kõiki neid kahjusid, mis sõda otseselt ehk kaudselt on põhjustanud. Sõjakahjusid võib jagada mitmetesse gruppidesse: a) kahjud, mille vahenditult põhjustamist riik sel teel tunnustab, et lubab need tasuda. Siia kuulub rekvisitsioon; b) kahjud, mis seisavad ühenduses võitlustega ehk teiste sõjaliste operatsioonidega. Siia kuuluvad kahjud, mis on tekkinud tulistamise ja pommita-

mise läbi. Samuti ka need, mis on tekkinud kindlustustööde tegemisest ja muudest sõjalistest toiminguid.

c) kahjud, mis on ühenduses sõjaga, mitte aga sõjaliste operatsioonide enestega. Siia kuuluvad mitmesugused kaudselt põhjustatud kahjud, mis on sünnitatud sõjaga loodud erakorraliste olude tõttu. Need seisavad üheltpoolt takistatud majanduslikes suhetes, nagu seda on ettevõtete sulgemine, tööpuudus, lepingute täitmise võimatus, teiselt poolt aga isikute vastu tarvitusele võetud korraldustes, nagu interneerimine, mis majanduslikust seisukohast lähtudes tähendab igasuguse tegevusvõimaluse ära võtmist.

Sõjakahjude alla laiemas mõttes kuuluvad asiolud ei lase endid õiguslikult ühtlaste põhimõtete järgi hinnata. Täht a all nimetatud juhtumel on olukord lihtsam, kuna siin sõdija, kes on põhjustanud kahjud, tunnustab end võlglasteks. Täht c all nimetatud juhtumite suhtes pole aga ühtegi rahvusvahelist reeglit ega kohustust kahjude heastamiseks.

Sõjakahjudena tõelises mõttes tulevad arvesse

täht b all nimetatud juhud. Kuna aga kehtib üldine põhimõte, et sõjapidaja võib vastase territooriumit sõjaliselt mõjustada, siis ei saa teda teha vastutavaks tehtud kahjude eest.

Üldised rahvusvahelised reeglid sõjakahjude tasumise kohta puuduvad. Nad võivad olla aga korraldatud rahulepingus ja ka siseriiklikkude seaduste kaudu, mis sõjakahjude kohta rahvusvahelist tähtsust omavad, olgu otseselt oma sisu järele, kui nad haaravad ka välismaalasi, ehk kaudselt, kui nad kokkulepetega teiste riikidega on kohaldatavad ka nende kodanikkude suhtes.

Põhimõtteliselt sõlmitakse rahulepingud ilma erapooletute riikide osavõtuta ja ei loo neile õigustusi ega kohustusi. Rahulepingus võidakse aga korraldada sõjakahjusid üldiselt, vaatamata kodakondsusele. Sel juhul võib rahulepinguga õigustatud riik nõuda ka erapooletuile isikuile tekitatud sõjakahjude tasumist, kui nad olid tema territooriumil.

Deliktivõimelised pole füüsilised isikud ega ka juriidilised isikud, kui nad pole riigile. Kui füüsilised isikud tegutsesid riigi organina, siis tuleb hinnata nende tegevust kui riigi tegevust.

Rahvusvahelise Päättük. VII. Päättük.

ERAPOOLETUSE RIKKUMISED.

§ 15. Erapooletuse rikku-
miste st.

Erapooletuse rikkumised on olukorrad, kus üle astutakse erapooletuseõiguse eeskirjadest. Erapooletuse rikkumised on rahvusvahelise õiguse rikkumised ja nende suhtes kehtivad vastavad üldised põhimõtted.

Deliktivõimelised on vaid riigid ja deliktid puudutavad vaid riike. Erapooletuse rikkujaks võib olla kas erapooletu või sõdija riik ning kannatanuks vastavalt kas sõdija või erapooletu riik. Sõdijad riigid vastastikku ei saa toime panna erapooletuse rikkumist, kuna nende omavahelistes suhetes ei kehti erapooletuseõigus.

Deliktivõimelised pole füüsilised isikud ega ka juriidilised isikud, kui nad pole riigid. Kui füüsilised isikud tegutsevad riigi organitena, siis tuleb hinnata nende tegevust kui riigi oma.

Rahvusvahelise õiguse delikt ei puuduta eraisikuid, seega neil ei ole rahvusvahelise õiguse järel otsest nõudeõigust. Tegelikult võivad aga eraisikud küll kannatada erapooletuse rikkumise läbi. Sel juhul pöörduvad nad nõudmistega oma riigi poole, kuna see on kohustatud oma huvide kõrval kaitsma ka oma kodanikkude omi.

Et erapooletuse rikkumine oleks rahvusvahelise õiguse mõttes delikt, peab ta olema vastolus erapooletuse õigusega.

Sõjapidajate poolt esinevaid erapooletuse rikkumisi võib jagada järgmistesse gruppidesse:

1) erapooletu territooriumi puutumatus rikkumine võitlustoimingutega. Kuna erapooletu territooriumi puutumatus on üks erapooletuse põhialuseist, siis see on üks raskemaid erapooletuse vastaseid delikte.

2) Erapooletu territooriumi puutumatus rikkumine teiste sõjaliste toimingutega, pääle võitlustoimingute. Siia kuulub sõdivate väeosade läbimine erapooletust territooriumist, olgu maa ehk õhuteel.

3) Erapooletuse rikkumine sel teel, et sõdija erapooletul territooriumil suurendab oma sõjajõudu.

4) Raadio-telegraafiliste jaamade sisseseadmine ehk teiste sarnaste aparatuuride ülespanek erapooletule territooriumile, mis on määratud sõjaliseks otstarbeks.

5) Erapooletuse rikkumine on ka see, kui sõdija võtab erapooletute isikute vastu tarvitusele karmimad abinõud, kui see erapooletuseõigusega lubatud.

Erapooletute riikide poolt esinevaid erapooletuse rikkumisi võib jagada järgmistesse gruppidesse:

1) Erapooletuse rikkumine on see, kui erapooletu riik sallib erapooletu territooriumi puutumatus rikkumist sõjapidaja poolt võitlustoimingute läbi.

2) Kui erapooletu riik lubab omal territooriumil toimida teisi sõjalisi akte, pääle võitlustoimingute.

3) Kui erapooletu riik lubab enda territooriumil suurendada sõjapidaja sõjajõudu.

4) Kuiberapooletu lubab enda territooriumil püstitada raadio-telegraafilisi jaamu ja teisi aparate, mis on määratud sõjalisiks otstarbeiks.

5) Kui erapooletu kohtleb sõdijaid pooli ebaühtlaselt neil juhtumel, kui ta on kohustatud kohtlema neid samaselt.

6) Kui erapooletu riik rikub neid eeskirju, mis on püstitatud interneerimise ja haavatute ja haigete eest hoolitsemise kohta.

Nagu eelpool toodust nähtub, seisab tüüpilistel juhtumitel erapooletuse rikkumine sõdijate poolt päämiselt aktiivses tegevuses, kuna erapooletu riigi poolt erapooletuse rikkumised seisavad päämiselt selles, et ta sõdijail lubab teostada erapooletuse vastaseid akte. Kuid ka erapooletu riigi erapooletuse vastane käitumine võib omada aktiivse ilme, kui ta oma jõududega mõjustab üht sõdijat.

Erapooletuse rikkumisest tekkinud nõudeõigus kuulub ainult riigile, kelle õigusi on rikutud. Seega, kui üks sõdija pool on rikkunud erapooletu riigi õigusi, siis teine sõdija pool ei oma seetõttu mingisuguseid nõudeõigusi.

Nimelt ei või ta nõuda erapooletult riigilt, et see lubaks teda omal territooriumil ettevõtta selliseid samme, millised tagasitõrjuksid tema vastaspoole poolt ettevõetud erapooletuse rikkumised. Erapooletuse rikkumise tagajärjed on mitmesugused; nad kas viivad erapooletuse lõpetamisele ehk võimaldavad selle edasikestmist. Kui esineb erapooletuse rikkumine raskemal kujul, nagu seda on tahtlik territooriumi puutumatus rikkumine, siis see tavaliselt kutsus esile sõja, kuna muul teel kannatanul on raske kaitsta omi õigusi.

Kui aga esineb erapooletuse rikkumine kergemal kujul, siis see tavaliselt ei lõpeta erapooletust.

Kannatanu riigi nõudmised taotleavad esmajoones õigusliku olukorra uuesti jaluleseadmist; kui status quo endistamine pole võimalik, siis peab erapooletust rikkuja riik tasuma kahjud. Pääle selle on ta kohustatud veel vastavalt süüle kas kahetust avaldama, end vabandama, ehk karistama isikuid, kes teotsedes riigi organitena, rikkusid erapooletust.

Kui erapooletuse rikkumised esinevad korduvalt, siis võib nõuda kindlustusvahendeid, mis võivad seista kas vastavais lubadustes ehk ka tegelikkudes korraldustes, mis ärahoiavad vastavaid vahejuhtumeid, nagu kindla tsooni loomine piiri äärde, kus sõjalised aktsioonid on keelatud.

Nõudmised esitatakse harilikult tavalisel diplomaatilisel teel. Kui sel teel ei saada küsimust lahendada, siis võib vahejuhtumise anda segakomisjoni või Alalise Rahvusvahelise Kohtu lahendada.

Nende häätahtlikkude vahendite kõrval on võimalik teostada ka endakaitset, mis ei tarvitse alati seista sõjas. Et aga mitte põhjust anda sõjalaienemiseks, siis on eelistatavamad häätahtlikud tülide lahendusviisid, ja ainult siis, kui need sihile ei vii, kasutada endakaitse vahendeid.
